

Fond za humanitarno pravo

HlcIndexOut: 133-F113023
Beograd, 10.08.2015.

Odšteta kosovskim Albancima zbog kršenja ljudskih prava

Prvi osnovni sud u Beogradu doneo je dve presude kojim je naložio Republici Srbiji da na ime naknade štete zbog odgovornosti za torturu i nezakonito lišenje slobode koje su izvršili pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (MUP), isplati šestorici kosovskih Albanaca iz Glogovca odštetu u rasponu iznosa od 125.000 do 370.000 dinara. Mada je odlukama utvrđeno pravo na odštetu zbog kršenja osnovnih ljudskih prava, Fond za humanitarno pravo (FHP) ističe da su dosuđeni iznosi neopravdano niski i da obrazloženja presuda ukazuju na nameru umanjivanja odgovornosti države za rasprostranjenu torturu nad kosovskim Albancima tokom 1999. godine. Advokati FHP-a su uložili žalbe na ove presude Apelacionom sudu u Beogradu.

Pripadnici MUP-a lišili su slobode Behrama Sahitija, Elmira Musliua, Envera Balecija i trinaestogodišnjeg Fatona Halilaja 28. maja 1999. godine u njihovim kućama i odveli ih u jedno stovarište u Glogovcu, gde su zatekli nekoliko desetina muškaraca privedenih na isti način. Policajci su ih tu tukli palicama i metalnim šipkama. Takođe, nisu im dali da jedu ni piju dva dana koliko su proveli u tom objektu. Nakon uzimanja podataka, policajci su ih sproveli u zatvor u Lipljanu. Tu su boravili oko dve nedelje i tokom tog perioda policajci su ih svakodnevno tukli. Spavali su na betonskom podu u sobama koje su bile prenatrpane pritvorenima i nisu im dozvolili da se okupaju sve vreme boravka u zatvoru. Nakon potpisivanja Kumanovskog sporazuma, pripadnici MUP-a su autobusom Behrama, Elmira, Envera i Fatona, zajedno sa stotinama drugih albanskih muškaraca, prevezli u zatvor Zabela u Požarevcu. Prilikom ulaska u zatvor, policajci su ih tukli u tzv. špaliru i neki od muškaraca su se tom prilikom onesvestili od siline udaraca. Tokom boravka u Zabeli ponovo su spavali na podu. Gotovo svakodnevno su bili izloženi zlostavljanju. Dnevno su dobijali po malo hleba i nije im bilo dozvoljeno da održavaju higijenu, pa se većina zarazila vaškama i šugom. Enver Baleci je u zatvoru u Požarevcu proveo godinu dana, Sahiti i Musliu su pušteni nakon deset meseci, a Faton Halilaj posle pet ili šest meseci. Tokom boravka u pritvoru nisu saslušavani, niti je protiv njih vođen ikakav postupak. Gotovo identičan tretman su doživeli i Sadik Limani i njegov bratanac Agim. Zbog mučenja i surovog postupanja prema njima, svih šest muškaraca danas trpe ozbiljne psihičke i fizičke posledice po svoje zdravlje.

FHP je 2010. godine u ime bivših pritvorenika podneo tužbe protiv Republike Srbije, tražeći naknadu štete za pretrpljene duševne bolove usled umanjene životne aktivnosti, kao

Fond za humanitarno pravo

posledice torture i neosnovanog boravka u pritvoru, u iznosima između 400.000 i 500.000 dinara. Sud je u oba ova predmeta sve ponuđene dokaze prihvatio kao verodostojne, iskazima tužilaca je poklonio veru, a nalaze i mišljenja sudskih veštaka u oba slučaja ocenio kao logične, nepristrasne i izvedene u skladu sa pravilima struke. Veštaci specijalisti neuropsihijatrije su kod svih tužilaca konstatovali ozbiljne i trajne zdravstvene tegobe, koje su prouzrokovane boravkom u pritvoru i izloženošću torturi, te su procenili da će njihovo lečenje najverovatnije trajati doživotno.

Prema Zakonu o obligacionim odnosima (član 200, stav 2), prilikom odlučivanja o zahtevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, „sud će voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.“

Prvi osnovni sud je u obrazloženju presuda naveo da je cenio stepen umanjenja životne aktivnosti kod svakog od tužilaca, kao i životnu dob u vreme lišenja slobode, posebno navodeći da je Faton Halilaj u vreme lišenja slobode bio maloletan, kao i to da će svi oni posledice trpeti tokom čitavog života. Pa ipak, Sud nije u potpunosti usvojio tužbene zahteve, smatrajući da su traženi iznosi previsoko postavljeni i da bi njihovo dosuđivanje bilo „u suprotnosti sa ciljem naknade štete i njenom društvenom svrhom“. Za ovakav zaključak Suda izostalo je obrazloženje.

Sud je u oba predmeta našao da je država odgovorna za nezakonito postupanje državnih organa, ali ne zbog mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja u uslovima nezakonitog pritvora, kako je navedeno u tužbi, već zbog *neosnovanog lišenja slobode*. Naime, Sud je naknadu štete dodelio „za pretrpljene duševne bolove zbog umanjenja životne aktivnosti koja je *nastala kao posledica neosnovanog lišenja slobode*“ [kurziv FHP], ističući da su tužioci trpeli strah za život i zdravlje visokog intenziteta usled činjenice da su bili privedeni i u „pritvorskim uslovima koji se ni na koji način ne mogu smatrati uobičajenom životnom sredinom“ boravili bez saopštavanja razloga, saslušanja ili optuženja, kao i da su „tokom sprovođenja do pritvorskih jedinica i boravka u pritvorima trpeli strah za život najvećeg mogućeg intenziteta jer je u takvim okolnostima stanje njihovog života i tela i ishod pritvaranja bio krajnje neizvestan“, što je sve dovelo do psihičkih oboljenja i umanjenja opšte životne aktivnosti.

Nasuprot tome, tužioci su u svojim iskazima, koje je Sud prihvatio kao istinite, podrobno opisali da su prilikom privođenja bili maltretirani, vezivani, tučeni i ponižavani, što se nastavilo i tokom boravka u zatvoru. Sud je ove delove njihovih iskaza potpuno ignorisao, bez ikakvog obrazloženja. Ovakvo postupanje Suda predstavlja relativizaciju odgovornosti državnih organa za sistematsko kršenje ljudskih prava kosovskih Albanaca tokom 1999. godine, i umanjuje preživljene patnje žrtava.

Fond za humanitarno pravo

Posebnu vrstu apsurdna čini način na koji Sud opisuje boravak tužilaca u zatvoru, nazivajući ga „izdržavanjem kazne“, iako je tokom postupaka utvrđeno da protiv ni jednog od tužilaca nikada nije vođen nikakav postupak, a kamoli da im je izrečena kazna.

FHP smatra da novčani iznosi koje je odredio Sud ne mogu predstavljati adekvatnu kompenzaciju za učinjenu povredu. Čak se ni najveća dosuđena suma u ovom slučaju nikako ne može smatrati pravičnom naknadom, kada se uzme u obzir da je u vreme hapšenja i mučenja Faton Halilaj imao samo 13 godina. Kompenzacije u rasponu od 1.000 do 3.000 evra su u velikoj nesrazmeri sa ozbiljnošću povreda nanetih albanskim zatvorenicima, a ta nesrazmera još je očiglednija kada se te kompenzacije uporede sa drugim primerima iz sudske prakse – npr. bivšem načelniku Službe vojne bezbednosti, Aci Tomiću, sud je dosudio naknadu od 6.000.000 dinara za 100 dana provedenih u pritvoru tokom akcije „Sablja“ 2003. godine. Dosuđene iznose u ovim predmetima treba uporediti i sa iznosima od 10.000 do 13.000 evra koje je Evropski sud za ljudska prava u postupcima protiv države Srbije dosuđivao pojedincima zbog povrede zabrane mučenja predviđene članom 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima (videti, na primer, slučajeve *Stanimirović* i *Hajnal protiv Srbije*). Prema standardima Evropskog suda, iznos naknade štete neće biti adekvatan, pa samim tim ni povreda neće biti ispravljena, ukoliko je dosuđena naknada manja od one koju je ovaj sud dodelio protiv Srbije u sličnim predmetima za istu povredu prava (videti slučaj *Ciorap protiv Moldavije*).

